

ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը

ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՆԱՍՄԻԿ ՆՈՎՆԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 59-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ 9-ՐԴ ԿԵՏԻ՝ «ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՐՏՄԱՆ ՊԱՆԻՅ» ԴՐՈՒՅԹԻ ԵՎ 201-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

24 հունվարի 2012թ.

Նայաստանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Նարոյությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի, Ն. Նազարյանի, Ա. Պետրոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող Ն. Նովհաննիսյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՆ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՆՆ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբանական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ Ա. Մխիթարյանի,

համաձայն Նայաստանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՆ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Նասմիկ Նովհաննիսյանի դիմումի հիման վրա՝ Նայաստանի Նանրապետության քրեական դատարանի օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթի եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Նայաստանի Նանրապե-

ություն Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ն. Նովհաննիսյանի՝ 31.10.2011թ. ՆՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Նայասարանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասարանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգիրքը ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 1998 թվականի հուլիսի 1-ին, ՆՏ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի սեպտեմբերի 1-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 12-ից:

Նայասարանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետը սահմանում է.

«1. Տուժողը, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով, իրավունք ունի՝

...

9) նախաքննության ավարտման պահից ծանոթանալ գործի բոլոր նյութերին, դրանցից պարճեններ հանել եւ գործից դուրս գրել ցանկացած ծավալի ցանկացած փեղեկություններ...»:

Նայասարանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է.

«Նախնական քննության փվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապարմությունը հանգում է հետեւյալին: Քրեական գործով փուժողի իրավահաջորդ հանդիսացող դիմողը եւ նրա ներկայացուցիչները 28.10.2010թ. եւ 03.11.2010թ. միջնորդություններ են ներկայացրել ՆՏ պաշտպանության նախարարության քննչական ծառայության ՆԿԳ քննչական բաժնի ՆԿԳ քննիչին, որոնցով համապատասխանաբար խնդրել են իրենց փրամադրել քրեական գործով ապացույց ճանաչված նոթափերի, փուժողի ձեռագրի ազգար նմուշների էջերի լուսապարճենները, դեպքի վայրի զննման արձանա-

գրության, փուժողի հագուստի գնման արձանագրության լուսապարճենները: Քննիչի՝ 04.11.2010թ. եւ 06.11.2010թ. որոշումներով նշված միջնորդությունները մերժվել են: Քննիչի որոշումները բողոքարկվել են ՏՏ զինվորական դատախազին: ՏՏ զինվորական կենտրոնական դատախազության ՏՏ ՊՆ քննչական ծառայության հասկապես կարեւոր գործերի բաժնում քննվող գործերի բաժնի ավագ դատախազի՝ 02.12.2010թ. որոշումներով բողոքները մերժվել են: Նշված որոշումները դիմողի եւ նրա ներկայացուցիչների կողմից բողոքարկվել են Երեւանի Արաբկիր եւ Քանաքեռ-Զեյթուն վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան: Վերջինս իր՝ 30.12.2010թ. որոշմամբ մերժել է բողոքներն այն հիմնավորմամբ, որ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի համաձայն՝ փուժողն իրավունք ունի քրեական գործի նյութերին ծանոթանալ միայն նախաքննության ավարտման պահից եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ նախաքննության փուլները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ:

ՏՏ վերաքննիչ քրեական դատարանը, քննության առնելով նշված որոշման դեմ դիմողի եւ նրա ներկայացուցիչների վերաքննիչ բողոքը, 24.03.2011թ. որոշմամբ մերժել է վերաքննիչ բողոքը՝ օրինական ուժի մեջ թողնելով ընդհանուր իրավասության դատարանի որոշումը:

ՏՏ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 02.05.2011թ. որոշմամբ վերադարձրել է վերաքննիչ քրեական դատարանի որոշման դեմ բերված վճռաբեկ բողոքը:

3. Ըստ դիմողի՝ Նայասարանի Նանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը հակասում են ՏՏ Սահմանադրության 1-ին եւ 3-րդ հոդվածներին, 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասին, 27-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 18-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերին, 20-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 43-րդ հոդվածին:

Դիմողի պնդմամբ՝ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասն սրացել է այնպիսի կամայական մեկնաբանություն եւ կիրառություն, որով փոխվել է այդ նորմի իմաստը, եւ այն դիտարկվել է որպես փոփոխություններ ստանալու իրավունքի սահմանափակում նախատեսող իրավական նորմ: Ներկայացրել, իրավակիրառ պրակտիկայում փոխված մեկնաբանությունն առաջացրել է իրավական անորոշություն:

Դիմողը գտնում է, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը եւ 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում են «ձեռակառնություններ, պայմաններ, սահմանափակումներ կամ պարտավորություններ», որոնք չեն հետապնդում Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածով նախատեսված իրավազափ նպատակներից որեւէ մեկը եւ չեն կարող դիպվել որպես ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտ: Ըստ դիմողի՝ նախաքննության ընթացքում փուժողի համար քրեական գործի նյութերի մատչելիությունը չապահովելը սահմանափակում է փուժողի՝ փեղեկություններ ստանալու՝ ՆՏ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատեսված, ինչպես նաեւ պետական եւ փեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող փեղեկություններին ծանոթանալու՝ ՆՏ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները:

4. Պատասխանողն առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ՝ նշում է, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը, սահմանելով նախնական քննության փուլերի հրապարակման անթույլատրելիության պահանջը, նպատակ ունի պայմաններ ստեղծել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից քրեական դատավարության այս փուլում իր առջեւ դրված խնդիրներն արդյունավետ լուծելու համար: Բացի դրանից, նախնական քննության փուլերի հրապարակման անթույլատրելիության պահանջն ընդհանուր է եւ նպատակ չի հետապնդում սահմանափակել փուժողի իրավունքները: Այդ պահանջը հավասարապես վերաբերում է ինչպես փուժողին, այնպես էլ՝ մեղադրյալին:

Ըստ պատասխանողի՝ վիճարկվող դրույթներն իրավազափորեն են սահմանափակում անձի՝ ՆՏ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախատեսված, ինչպես նաեւ պետական եւ փեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող փեղեկություններին ծանոթանալու՝ ՆՏ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքները: Ինչ վերաբերում է նախաքննության փուլում փուժողի իրավունքներն իրացնելու հնարավորությանը, ապա, ըստ պատասխանողի, օրենսգիրքը նախատեսում է փուժողի՝ նախաքննության ընթացքում որոշակի փաստաթղթերի ծանոթանալու իրավունքը, ինչը հնարավորություն է տալիս փուժողին նախնական քննության փուլում առավելագույնս իրականացնել իր իրավունքները:

Պատասխանողը գտնում է նաեւ, որ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կէտի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթն անորոշ չէ, քանզի ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 196-րդ հոդվածը հստակ սահմանում է նախնական քննության փուլի ավարտման պահը:

5. Սույն գործի շրջանակներում առաջադրված սահմանադրաիրավական վեճը սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում քննության առնել քրեական դատավարությունում փուլերի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանության երաշխավորման փեսանկյունից, ինչպէս նաեւ քրեական գործի մինչդատական վարույթում մրցակցության եւ հրապարակայնության սկզբունքների կիրառելիության շրջանակների համարեքստում: Ըստ այդմ, սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում պարզել.

- քրեական գործի նախնական քննության փուլում մրցակցության եւ հրապարակայնության սկզբունքների կիրառելիության շրջանակը,

- քրեական գործի նախնական քննության ընթացքում փուլերի համար մատչելի փեղեկափութային շրջանակը,

- արդյո՞ք ապահովված է անհրաժեշտ հավասարակշռություն, մի կողմից, նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնով հերապսնդվող նպատակի, մյուս կողմից՝ մինչդատական վարույթում փուլերի իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության ապահովման նպատակի միջեւ,

- քրեական գործի նախաքննության փուլում փուլերի համար փեղեկափութային ապահովման վերաբերյալ արված միջնորդություններով ընդունված դատավարական որոշումների հիմնավորվածության եւ պարզառաքանվածության իրավական պահանջների պահպանման ապահովումը:

6. ՆՏ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքները եւ ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրավունք: Սահմանադրաիրավական այդ դրույթն ունի սկզբունքային նշանակություն՝ օրենքով երաշխավորելու իրավական պաշտպանության այն միջոցները, որոնք անհրաժեշտ են անձի իրավունքները եւ ազատություններն անհրավաչափ գործողություններից պաշտպանելու, հասցված վնասը վերականգնելու համար: Այդ նորմատիվ պահանջն անվերապահ կիրառելի է

հավասարապես իրավական ցանկացած, այդ թվում՝ նաև քրեադատավարական գործընթացում է, մասնավորապես՝ քրեական գործի նախնական քննության փուլում: Օրենքով սահմանված կարգով այդ փուլի շրջանակներում են ձեռք բերվում է հետազոտվում հանցագործության կատարման փաստի հետ կապված բոլոր հանգամանքները, որպիսիք ապացուցողական հիմք կարող են հանդիսանալ քրեական դատավարության հետագա փուլերում դրանց վերջնական իրավական գնահատական փալու է անհրաժեշտության դեպքում պետական հարկադրանք կիրառելու համար: Ներկայացրելով իրավական այդ գործընթացների նախնական փուլի շրջանակներում անձի՝ իր իրավունքների է ազատությունների պաշտպանության իրավունքի երաշխավորումը նույնքան կարևոր է, որքան հետագա փուլերում: Սակայն, ելնելով քրեական դատավարության ողջ գործընթացում է վերջինիս առանձին փուլերում լուծվող խնդիրների է առաջադրված նպատակների, դրանց լուծման իրավական միջոցների ու մեթոդների առանձնահատկություններից, միաժամանակ նաև՝ այդ գործընթացներում ներգրավված բոլոր անձանց իրավունքների է օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից, օբյեկտիվորեն կարող են նախատեսվել իրավական պաշտպանության առանձնահատուկ համապատասխան միջոցներ է ձեռք, որպիսիք միավորված լինեն նաև քրեական հետապնդում իրականացնող իրավասու մարմինների առջև օրենքով դրված խնդիրների արդյունավետ իրականացմանը, անձի խախտված իրավունքների ու ազատությունների վերականգնմանը: Այդպիսի միջոց է քրեական գործով նախաքննության գաղտնիության ապահովումը:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է նախնական քննության փուլի իրապարակման անթույլատրելիությունը, այն է՝ նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնը: Նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնից, ի թիվս այլնի, բխում է օրենսգրքի վիճարկվող մյուս նորմը՝ 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետը, որը փոփոխելով թույլատրում է գործի նյութերին ամբողջությամբ ծանոթանալ նախաքննության ավարտից հետո:

Նախնական քննության գաղտնիության սկզբունքն ինքնանպատակ չէ: Նախնական քննության մարմիններին ուղղված՝ քրեական գործի հանգամանքների բազմակողմանի, լրիվ է օբյեկտիվ հետազոտման օրենսդրական պահանջը չի կարող արդյունավետ կատարվել, նախնական քննության խնդիրները չեն կարող արդյու-

նավեր լուծում ստանալ նախնական քննության փուլայինների գաղտնիության բացառման պայմաններում:

ՆՏ գործող քրեադավարական օրենսդրությունը՝ մինչդարական վարույթում մրցակցության սկզբունքի կիրառման սահմանների եւ շրջանակի առնչությամբ որդեգրել է այն հայեցակարգային մոտեցումը, որն առկա է մայրցամաքային իրավունքի երկրներում: Ըստ այդ մոտեցման՝ մինչդարական վարույթում մրցակցության սկզբունքն ունի սահմանափակ, ոչ լայն կիրառություն: Այս փուլում օբյեկտիվորեն առկա են այդ սկզբունքի ընդամենն առանձին փարրեր:

Ինչ վերաբերում է նախնական քննության փուլում հրապարակայնության սկզբունքի կիրառելիությանը, ապա ՆՏ քրեական դավարության օրենսգրքի՝ «Դարական քննության հրապարակայնությունը» վերաբերությամբ 16-րդ հոդվածի համաձայն՝ հրապարակայնության սկզբունքը վերաբերում է դարական քննության փուլին եւ կիրառելի է քրեական դավարության այդ փուլի նկատմամբ:

7. ՆՏ քրեական դավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը, սահմանելով նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնը, միաժամանակ գործի վարույթն իրականացնող մարմնին հայեցողություն է վերապահում թույլատրել նախնական քննության փուլայինների հրապարակում: Նամաձայն այդ դրույթի՝ նախնական քննության փուլայինները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ: Միաժամանակ, ՆՏ քրեական դավարության օրենսգրքի՝ փուժողի իրավունքները սահմանող դրույթների համադրված վերլուծությունը թույլ է փալիս առանձնացնել քրեական գործի այն նյութերի շրջանակը, որոնց մարչելիությունը փուժողի համար երաշխավորված է նախնական քննության ընթացքում՝ մինչեւ նախաքննության ավարտը՝ անկախ վարույթն իրականացնող մարմնի հայեցողությունից:

Այսպես, փուժողն իրավունք ունի ժանդանալու առաջադրված մեղադրանքին (ՆՏ քր. դար. օր.-ի 59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 1-ին կետ), քննչական եւ այլ դավարական գործողությունների արձանագրություններին, որոնց նա մասնակցել է (59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 8-րդ կետ), իր խնդրանքով անվճար ստանալ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին, քրեական գործը կարճելու, քրեական հերապնդումը դադարեցնելու որոշումների պարճենները, մեղադրական եգրակացության կամ եգրափակիչ որոշման պարճենը (59-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 11-րդ կետ): Ընդ որում,

որպես նշված իրավունքի իրացումն ապահովող երաշխիք՝ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 262-րդ հոդվածն ամրագրում է քննիչի պարտավորությունը՝ քրեական գործով վարույթը կարճելու եւ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու մասին որոշման պատճենն ուղարկել փուժողին՝ պարզաբանելով այդ որոշման բողոքարկման կարգը:

ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 247-րդ հոդվածը սահմանում է փուժողի կոնկրետ իրավունքները փորձաքննություն նշանակելիս եւ կատարելիս: Տուժողը փորձաքննություն նշանակելիս եւ կատարելիս իրավունք ունի մինչեւ փորձաքննությունը ծանոթանալ այն նշանակելու մասին քննիչի որոշմանը եւ սրանալ իր իրավունքների պարզաբանում (247-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետ): Ընդ որում, փորձաքննություն նշանակելու մասին քննիչի որոշմանը ծանոթանալու իր իրավունքի իրացման արդյունքում փուժողն իրավունք ունի բացարկ հայտնել փորձագետին, միջնորդել, որ փորձագետ նշանակվի իր մատչելի անձանց թվից, քննիչի թույլտվությամբ ներկա գտնվել փորձաքննության կատարմանը, քննիչին առաջադրել լրացուցիչ հարցեր: Փորձագետի եզրակացության հետ համաձայն չլինելու դեպքում փուժողն իրավունք ունի նաեւ միջնորդել, որ նշանակվի լրացուցիչ կամ կրկնակի փորձաքննություն, քննիչի կողմից փորձագետի եզրակացությունն սրանալու օրվանից 10 օրվա ընթացքում ծանոթանալ փորձագետի եզրակացությանը:

Տուժողը նաեւ պետք է փեղեկացվի սկզբնական քրեական գործից նոր գործի անջատման եւ դրա հետագա ընթացքի մասին (184-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Տուժողը ծանոթացվում է նաեւ քննչական խմբի կողմից քննությունը կատարելու մասին որոշմանը, եւ նրան պարզաբանվում է ցանկացած քննիչին բացարկ հայտնելու իր իրավունքը: ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 194-րդ հոդվածով նախատեսված այս պահանջը կարեւոր իրավական երաշխիք է փուժողի՝ նույն օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետում ամրագրված՝ բացարկներ հայտնելու իրավունքի իրացման համար:

ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 258-րդ հոդվածն ամրագրում է քննիչի՝ քրեական գործով վարույթը կասեցնելու, ինչպես նաեւ վարույթը վերսկսելու մասին որոշումներին փուժողին փեղեկացնելու պարտավորությունը: Ընդ որում, այս պարտավորության հստակ ամրագրումն իրավական երաշխիք է ստեղծում քրեական գործի վարույթը կասեցնելու մասին որոշումը բողոքարկելու՝ փուժողի իրավունքի իրացման համար:

Բացի վերոնշյալներից, ըստ ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ փուժողին պարտադիր կարգով փրամադրվում է մինչդատական վարույթում մեղադրյալի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու, կալանքի փակ պահելու ժամկետը երկարացնելու կամ միջնորդությունը մերժելու մասին դատարանի որոշումը:

ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետն ամրագրում է փուժողի ներկայացուցչի իրավունքը՝ փուժողի շահերին առնչվող մասով առարկություններ ներկայացնել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իրեն տեղեկացրած կամ այլ հանգամանքների արդյունքում իրեն հայտնի դարձած դատավարության այլ մասնակիցների բողոքների վերաբերյալ: Թեև ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքը չի ներառում որևէ դրույթ, որն ուղղակիորեն կսահմաներ փուժողի կամ նրա ներկայացուցչի՝ դատավարության մյուս մասնակիցների կողմից մինչդատական վարույթում ներկայացված բողոքների մասին տեղեկացվելու իրավունքը եւ վարույթն իրականացնող մարմնի՝ այդ բողոքները փուժողին կամ նրա ներկայացուցչին ծանոթացման համար փրամադրելու պարտավորությունը, այնուամենայնիվ, ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 14-րդ կետով ամրագրված նորմը ենթադրում է նաև մինչդատական վարույթում ներկայացված բողոքներին մինչև նախաքննության ավարտը ծանոթանալու՝ փուժողի հնարավորությունը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ նախնական քննության փուլում՝ մինչև նախաքննության ավարտը փուժողի համար մատչելի՝ քրեական գործի վերոհիշյալ նյութերը, ՆՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 80-րդ հոդվածին համապատասխան, հավասարապես մատչելի են նաև փուժողի իրավահաջորդի համար:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2006թ. հունիսի 14-ի՝ «Նանցագործության գոհերի աջակցության վերաբերյալ» R(2006)8 հանձնարարականի 6.1 կետի համաձայն՝ **անդամ պետությունները պետք է հանցագործության գոհի համար երաշխավորեն իրենց գործին առնչվող եւ իրենց շահերի պաշտպանության ու իրավունքների իրացման համար անհրաժեշտ տեղեկատվություն:** Նույն հանձնարարականի 6.5-րդ կետում, որը վերաբերում է հանցագործության գոհի համար երաշխավորվող՝ քրեական գործի վարույթին առնչվող տեղեկատվության ծավալին, ամրագրված է. «Պետությունը պետք է համապատասխան միջոցներով երաշխավորի,

որ հանցագործության գոհերը փեղեկացվեն իրենց բողոքների արդյունքների, քրեական գործի ընթացքի համապատասխան փուլերի եւ իրավասու դատարանի դատավճռի վերաբերյալ»:

ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերոհիշյալ նորմերի վերլուծության արդյունքում սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրն առանձնացնում է մինչեւ նախնական քննության ավարտը (գործով մեղադրական եզրակացություն կազմելը) փուժողի եւ/կամ նրա ներկայացուցչի, ինչպես նաեւ փուժողի իրավահաջորդի համար մատչելի՝ գործի նյութերի որոշակի ողջամիպ շրջանակ, որոնց վերաբերյալ փուժողի փեղեկացվածությունը նախնական քննության փուլում ապահովում է փուժողի՝ բացարկներ հայտնելու, միջնորդություններ հարուցելու, հեղափոխության մարմնի, քննիչի, դատախազի գործողություններն ու որոշումները բողոքարկելու իրավունքներն իրացնելու հնարավորությունը եւ այդպիսով երաշխավորում է նաեւ փուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությունը մինչդատական վարույթի ընթացքում:

Ինչ վերաբերում է նախնական քննության այն փուլերին, որոնք մինչեւ դրա ավարտը կարող են հրապարակվել միայն վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ եւ կարող են մատչելի դառնալ փուժողին միայն վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից իր հայեցողության իրացման արդյունքում, ապա այդ կապակցությամբ սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաեւ ընդգծել, որ վարույթն իրականացնող մարմնի՝ շահագրգիռ անձին քրեական գործի նյութերից այս կամ այն փաստաթղթի փրամադրումը մերժելու մասին որոշումը պետք է լինի պարճառաբանված, ինչպես դա նախատեսված է ՏՏ քր. դատ. օր.-ի 102-րդ հոդվածով: **Սկզբունքային մտրեցումը պետք է լինի այն, որ նախնական քննության փուլերի հրապարակման թույլտվություն փախու՛ վարույթն իրականացնող իրավասու մարմնի հայեցողությունը չպետք է լինի բացարձակ: Այդ կապակցությամբ կայացված որոշումը պետք է հետապնդի նախաքննության շահերի իրական պաշտպանության նպատակ:** Այս առնչությամբ հարկանշական է, որ եվրոպական մի շարք երկրների /Էստոնիա, Սերբիա եւ այլն/ քրեական դատավարության օրենսգրքերը հստակ սահմանում են այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում չի թույլատրվում քրեական գործի նյութի հրապարակումը: Մասնավորապես, դրանք առնչվում են հասարակական կարգի պաշտպանությանը, հանցագործության բացահայտմանը խոչընդոտելուն, քրեական դատավարությանը վնասելուն եւ հանցանքի կատարմանը

նպաստելուն, առեւտրային գաղտնիքին եւ իրավաբանական անձի գործունեությանը վնաս պատճառելուն, ընտանեկան կամ անձնական կյանքի անձեռնմխելիությունը խախտելուն կամ անձի պատիվը ուրնահարելուն, անչափահասի շահերին վնաս պատճառելուն եւ այլն: Այս ուղղությամբ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսդրության զարգացումը լրացուցիչ երաշխիքներ կստեղծի փուժողի շահերի պաշտպանության եւ նախաքննության նկատմամբ վստահության ամրապնդման գործում:

8. Վիճարկվող դրույթների սահմանադրականությունը՝ փուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության երաշխավորման փեսանկյունից գնահատելու նպատակով սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում նաեւ ճշգրտել ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետով նախատեսված՝ քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու՝ փուժողի իրավունքի իրացման պահը: ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Նախնական քննության ավարտը» վերաբառությամբ 196-րդ հոդվածը սահմանում է նախնական քննության ավարտման պահը, այն է՝ նախաքննությունն ավարտվում է մեղադրական եզրակացություն, բժշկական բնույթի միջոցների կիրառման համար քրեական գործը դատարան ուղարկելու մասին կամ քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշում կազմելով: ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Մեղադրական եզրակացություն կազմելուց առաջ գործի նյութերին ծանոթացնելը» վերաբառությամբ 265-րդ հոդվածը եւ «Քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու կարգը» վերաբառությամբ 266-րդ հոդվածը կարգավորում են մեղադրական եզրակացությունը կազմելուց առաջ, այն է՝ նախնական քննության ավարտից առաջ, գործի նյութերին՝ շահագրգիռ սուբյեկտներին, այդ թվում՝ փուժողին, ծանոթացնելու հետ կապված հարաբերությունները: ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի նշված դրույթների համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ գործի նյութերին՝ շահագրգիռ սուբյեկտներին, այդ թվում՝ փուժողի կողմից ծանոթանալու ժամանակահատվածը կազմում է նախաքննության ինքնուրույն մաս, նախորդում է նախաքննության ավարտին, եւ, հետեւաբար, փուժողը՝ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածով սահմանված՝ գործի նյութերին ծանոթանալու իր իրավունքն իրացնում է մինչեւ նախաքննության ավարտը:

Ավելին, ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 267-րդ հոդվածն ամրագրում է գործի նյութերին ծանոթանալուց հետո՝ լրացուցիչ քննչական գործո-

դություններ կատարելու կամ նոր դատավարական որոշումներ կայացնելու վերաբերյալ միջնորդություններ ներկայացնելու հնարավորությունը: Ընդ որում, նույն հոդվածը հստակորեն սահմանում է միջնորդությունը բավարարելուց հրաժարվելու դեպքում հրաժարվելու մասին որոշման բողոքարկման կարգը:

Սահմանադրական դատարանը, արձանագրելով, որ իրավակիրառական պրակտիկան եւս զարգացել է նշված ուղղությամբ, միաժամանակ կարելոքում է ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետում «նախաքննության ավարտման պահից» ձեւակերպման մեկնաբանումը եւ կիրառումը ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի 196-րդ, 265-րդ եւ 266-րդ հոդվածների փրամաբանությանը համապատասխան:

Նախնական քննության փուլում փուժողի վերոհիշյալ իրավունքների, նախաքննություն իրականացնող մարմինների համապատասխան պարտականությունների համադրված վերլուծության հիման վրա, հաշվի առնելով նաեւ այն հանգամանքը, որ փուժողի՝ գործի նյութերին ծանոթանալու իրավունքն իրացվում է **մինչեւ մեղադրական եզրակացություն կազմելը**, այն է՝ նախաքննության ինքնուրույն մաս կազմող եւ դրա ավարտին նախորդող ժամանակահատվածում՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն խոչընդոտում փուժողի իրավունքների եւ օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությանը: Ըստ այդմ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական մակարդակում ապահովված է արդարացի հավասարակշռություն, մի կողմից, նախնական քննության գաղտնիության ընդհանուր կանոնով հետապնդվող իրավաչափ նպատակի, մյուս կողմից՝ մինչդատական վարույթում փուժողի իրավունքների իրացումը եւ օրինական շահերի պաշտպանությունն ապահովելու նպատակի միջեւ: Բացի դրանից, անհրաժեշտ է քրեական դատավարությունը դիտարկել համակարգային ամբողջականության մեջ եւ իրավունքների իրացման որեւէ փուլում օրենքի հիման վրա նախատեսված ընթացակարգային իրավաչափ սահմանափակումը չի կարող դիտարկվել որպես Սահմանադրության 18-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների ոտնահարում:

Վերոհիշյալի հիման վրա սահմանադրական դատարանը գտնում է նաեւ, որ ՏՏ քրեական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները, հաշվի առնելով քրեական դատավարության առանձնահատկությունները, չեն կարող որակվել որպես անձի՝ փեղեկություններ ստանալու՝ ՏՏ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով նախա-

տեսված, ինչպես նաև պետական եւ փոփոխական ինքնակառավարման մարմիններում իրեն վերաբերող փոփոխություններին ծանոթանալու՝ ՏՏ Սահմանադրության 23-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքների սահմանափակում: Վեճի առարկա հոդվածներով նախատեսված իրավակարգավորումներն իրենց համակարգային ամբողջականության մեջ հետապնդում են իրավաչափ նպատակ, եւ դիմողի իրավունքների ենթադրյալ խախտումները պայմանավորված չեն փոփոխ իրավանդումների սահմանադրաիրավական այն բովանդակությամբ, որով դրանք ամրագրված են ՏՏ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

1. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետի՝ «նախաքննության ավարտման պահից» դրույթը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

24 հունվարի 2012 թվականի
ՍԴՈ- 1008